

Adam Zagajewski

BUNAR ISTORIJE

Povratiti prošlost – to je san upisan u Kavafijevu poeziju, kao kasnije i u čudesnom, ambicioznom i neuspelom projektu Ezre Paunda, da obnovi sve kulture sveta ili, drugačije, mada istom snagom – trijumfalno – u ciklusu romana Marsela Prusta, ili, još drugačije, u esejima Valtera Benjamina. Povratiti ono što se ne da povratiti, čežnju za spasenjem ogromnog bogatstva istorije, koje ne čine samo velike bitke, epohalne pobjede i sramni porazi, već pre svega milioni ljudskih života, gestova, milioni ljubavi, milioni tuga, milioni susreta i rastanaka, i umetničkih dela, koja su ih verno pratila. Povratiti prošlost – s obzirom na to da je sadašnjost ništavna, a budućnost samo za fanatike neke od ideologija.

Otprilike, kao kad bi evropski modernisti, ushićeni pronalaskom fotografije, hteli da tehniku fotografije vrate unazad i fotografišu celokupnu ljudsku istoriju od strane njihove intimnosti, njihove inteligencije (Paund), njihovih običaja, ali ne kao etnolozi, hladno, već kao umetnici, istovremeno nežno i ironično. Slično – mada i drugačije – Česlavu Milošu i njegovom učenju nazvanom postulat *apokatastasis*, spasenje svih i svega što je postojalo. Nemoguć postulat – živ unutar modernizma, možda kao reakcija na brzu evoluciju evropskih društava koja rado okreću leđa nekadašnjem svetu. Zbignjev Herbert, veoma zainteresovan za živu prošlost sredozemne kulture, takođe spada u ekskluzivni klub spasilaca davnašnjeg sveta.

Spasiti ono što je postojalo – sjajan program koji uopšte ne brani prošlost, ne idealizuje prošla vremena, samo nastaje iz želje, da zaustavi omamljujuće bogatstvo ljudske raznolikosti. Utopistička želja – mada bez nje ne bi postojala velika književnost. A Kavafi je jedan od njih, jedan od spasilaca onog što je prošlo, jedan od najsajnijih spasilaca – jer je bio fenomenalno pripremljen za taj zadatak, obavešten o antičkoj istoriji kao malo ko, delimično lociran u njoj, kao njegov grad, Aleksandrija, čije su uličice, sokaci postojali još u antičko doba, kao i senke nekih kuća, čiji krici se razležu u ponoć, siluete nekih prolaznika. Kavafijeve noćne šetnje nisu samo to, možemo da pogađamo da li su poluerotski, polumelanholični lovovi, a takođe lovovi poslednjih, već stišavajućih odjeka antike. Katkad se pojavljuje i bog – kao u lepoj pesmi „Jonika“; Kavafi nije religiozan pesnik, mada su u nekim delima zapisani tragovi otkrivenja. Čitalac ima utisak da religijsko otkrivenje verno prati istoriju Grka – slično kao u judaizmu, bogovi se ne obraćaju pojedincima iz raznih zemalja i jezika, samo su zainteresovani za neki konkretan narod. Na primer – u pesmi „U crkvi“ iz 1912. godine: „Kad u crkvu Grka stupim... / Moje misli vraćaju se slavi naše rase, / veličini našeg vizantijskog nasljeđa“ (preveo Slobodan Blagojević), teško je oteti se utisku da ovde religija ne dotiče pesnika, već patriotizam svih etapa grčke istorije.

Čitanje pesama Konstantina Kavafija prati me već mnogo godina i svaki put ošamućuje me svojim bogatstvom – a takođe zadivljuje različitosti. Kavafi je u izvesnom smislu bio pesnik otpadnik, pesnički disident – zbog toga što su intelektualne ili intelektualno-epske, racionalne vrednosti kod njega dominirale nad čisto lirskim impulsom, mada ga nikada nisu potpuno potisnule. Najsjajnije Kavafijeve pesme su manje ili više razvijena narativna dela, u kojima prebiva biser lirskog trenutka. Pesnici čistog lirizma (ima li takvih?) imaju nastavljače, usmeravaju druge na pisanje, na nadmetanje s njihovim pesmama, doprinose trajanju povorke poezije, iste povorke poezije koja je svojevremeno krenula upravo iz Grčke, donekle kao Dionizijeva ili u slučaju našeg pesnika pre kao – Apolonova povorka. Međutim, Kavafi ne može da ima učenike. Možemo da mu se divimo, treba da mu se divimo, međutim tako neobičan, tako individualan model poezije ne može da inspiriše druge pesnike, u svakom slučaju ne u smislu kretanja dalje istim putem. Taj put završava se Kavafijem.

Primeru radi teško je pronaći drugog pisca, koji bi tako ironično i istovremeno nežno opevao istoriju svoje zajednice, istoriju brojčano malog, ali neizmerno važnog naroda za naš identitet i istoriju velikog jezika. Uz to nikada nije prestao da bude pesnik univerzalnog uticaja, i zbog toga što je taj mali narod bio dugo vremena depozitar – ako ne i pronalazač – tog opšteg. Kako je dobro biti Grk, čak ako taj sjajni univerzalni trenutak iziskuje arheološki pristup. Upravo u tome se sastoji dilema savremenih grčkih pesnika, kojima u situaciji naslednika velikog blaga – možemo da zavidimo! – mada blaga, koje je utonulo u vode daleke prošlosti i treba biti izvrstan ronilac, da bi ga neprestano iznova nalazio na promenljivom morskom dnu, koje rezbare nevidljive struje. U Evropi ne nedostaju pesnici koji posežu za istorijskim motivima. Postoje mnogi i u našoj tradiciji, posebno u romantizmu – o čemu Kavafi po svoj prilici ništa nije znao. Stoga je situacija grčkih pesnika neuporediva s polazištem pesnika drugih zemalja i jezika. Na veoma čitljiv način dilemu novogrčke poezije izrazio je u sledećoj generaciji Jorgo Seferi – kako se vratiti sjajnoj i udaljenoj prošlosti, ali ne u antikvarnom vidu, kao što se istoriji vraćaju pogrbljeni profesori, već, recimo, na mladalački način, s entuzijazmom, ne u biblioteci, već u morskom zalivu, ploveći kajakom (onako kako se događa u „Asinskom kralju“).

Još je Kavafi odmeravao sebe tim izazovom, pronašavši potpuno nov modus pisanja o istoriji. I, bejaše drugačiji. Seferi je to shvatio i negde izneo da mu prihvatanje dela aleksandrijskog pesnika, proglašavanje majstora, nije palo lako. Čini mi se, ne zbog toga što nije video veličinu tog dela, već jednostavno zbog toga što ga je zaklanjala „epkost romanopisca“ mnogih pesama majstora iz Aleksandrije.

Kavafi je donekle bio disident poezije, a istovremeno pada nam na pamet da je hteo da bude kao pesnici glavne lirske struje – odnosno, hteo je da govori direktno – i bivao je liričar u nekim pesmama tipa ispovesti. Mada, to nisu njegova najbolja dela. Neposrednost nije bila njegova najjača strana, bili su mu neophodni distanca, posredovanje, anegdote, čak topla ironija (ne obavezno oksimoron).

Dobro nam je poznato, s obzirom na to da je dokumentovano, da je pažljivo čitao neke francuske i engleske, od sebe starije pesnike. Takođe nam je poznato da je u mladosti pokušavao da piše pesme na engleskom, kojim je savršeno vladao.

Mladi Kavafi nalazio se u paradoksalnoj situaciji: s jedne strane, bio je pozni nasljednik velike tradicije i klasičnog jezika, a s druge, bio je stanovnik provincijskog grada, udaljenog od evropskih centara, grada u kom se svašta događalo. Sećam se da me je, kada sam svojevremeno čitao o njenoj istoriji, šokirala informacija da je Aleksandrija u antičko doba po veličini i značaju zaostajala samo za Rimom, a da je u trenutku kada se tamo jula 1798. iskrcao Napoleon na čelu ekspedicijskog korpusa, bila ribarsko selo! Sto godina kasnije bio je to ponovo veliki grad, s tim što se Kavafi nalazio u tipičnoj, nama dobro poznatoj situaciji provincijalca, koji svakog meseca s napetošću čeka književne časopise i vesti iz Pariza i Londona.

Ako uzmemo u obzir pesnike koje je čitao mladi Kavafi (rođen je 1863. godine), osim Roberta Brauninga – pouzdano znamo da ga je ozbiljno studirao – među ranije rođenim piscima, a kasnije od Brauninga (1812), svakako ćemo naći Verlena (1844) ili Oskara Vajlda (1854). Poslednja dva imena navode nas na izvesnu estetsku tendenciju, odnosno na *Décadent movement*, kako to nazivaju Britanci, na dekadentski pokret čiji su protagonisti bili pesnici oba pomenuta jezika – engleskog i francuskog.

U najpoznatije stihove koje su napisali dekadenti spada početak Verlenove pesme: „Je suis l'Empire à la décadence, / Qui regarde passer les grands Barbares blancs / En composant des acrostiches indolents / D'un style d'or où la langue du soleil danse“, što u veoma arhaičnom Mirjamovom prevodu, koji je naslov pesme preveo sa „Nemoć“, zvuči ovako: „Ja Imperija uoči velike agonije, / Koja videći kako idu Varvari beli, / Sastavlja akrostihe istancane, nehajne, / U stilu zlatnom, gde nemoć snenih sunca posrće.“

Gospoda priznaju da ima nečeg privlačnog u zamišljanju Kavafija kako čita zarumelih obraza evropske dekadente i konstatuje – „ja imam više materijala od vas, pariskih i londonskih pesnika, s vašim imperijama novijeg datuma, s vašom melanholijom, vašim kapricima; završetak je moj domen, a ne vaš, oduzeću vam temu, jer više od vas imam šta da kažem.“

Ako je tako, pokazalo bi se da to što je za pesnike evropskih metropola umorne od života bila laka intelektualna zabava, malčice poza, ono što je u Francuskoj proisticalo iz melanholije nakon poraza u ratu s Prusima, koji je tokom više decenija odredio intelektualnu klimu Pariza, za stanovnika Aleksandrije postalo je ključ koji otvara pristup neobično bogatom istorijskom materijalu, brojnim ljudskim dramama. Verlen je u trenucima splina upoređivao svoju melanholiju sa sudbinom hipotetičkog carstva izdubljenog u sredini i ugroženog od strane varvara (političko čitanje tog stiha moralo bi da se nadoveže na Francusku, koju ugrožava Bizmarkova Nemačka). Antička Aleksandrija ipak bi dopremala Kavafiju, skromnom činovniku Ministarstva javnih radova, drugačije asocijacije nego Pariz Verlenu („prestonica devetnaestog veka“) – dovedši ga na kraju do najsajnije pesme „Očekujući varvare“, pesme, čije se travestije i odjeci mogu naći u mnogim književnim delima, romanima i poemama.

Napomenimo da je ono što je za dekadente, simboliste tonulo u maglama pesničkih nedorečenosti – tek energični ruski akmeisti ili američki imažisti povratili su poeziji živost opipljivosti – za Kavafija je odjednom blesnulo konkretnošću: u pesmi „Dionisova svita“, na

primer, vajar Damon razmišlja o tome koju će nagradu dobiti od vladara Sirakuze: „Tri talenta odlična je svota.“ Konačno će moći da živi kao imućan čovek... Zanimljivo je, međutim, da Kavafi ne osuđuje vajara kao potkupljivog čoveka, kao nadničara – već da na psihologiju umetnika utiču veoma različiti, često suprotni motivi i očekivanja, niži i viši. Slično se događa u pesmi „Darije“, koju je analizirao Miloš u *Svedočanstvu poezije*. Pesnika Fernaza zabrinjava približavanje Rimljana, nova vest o njihovoj invaziji, koja ga odvaja od pesničkog rada, na koji na časak zaboravlja, ali mu se nakon izvesnog vremena tema ode koju piše vraća, uporno vraća i nadahnuće i Fernaz: „ohol i kao opijen mora da je bio Darije“, to je tako dobro govori o ondašnjim Rimljanima. Kod Kavafija postoji i jedno i drugo, i više i niže, strah, konformizam, nevažnost, takođe i sa tim hemijski povezan pesnički dar, istovremeno sebičan i nesebičan.

Prema tome, zamislimo Kavafija, koji možda sedi na klupi u blizini slavne stare luke u Aleksandriji, čita Verlenovu pesmu o imperiji „uoči velikog umiranja“ i u trenutku iznenadnog pesničkog saznanja vidi, razume, da je to njegova tema, da niko od njega neće bolje ispuniti živ, ljudski i humanistički sadržaj onoga što je sadržano u Verlerenovoj pesmi, da se tu otvara sjajan i dubok bunar istorije, bunar, u koji se treba oprezno spustiti, da bi ugledao davnu Aleksandriju, sreo njene stanovnike, očešao se o Antonija i Kleopatru, video davnašnji helenistički svet, sve gradove i kraljevine stvorene nakon pobedničkog Aleksandrovog pohoda, koji su se nakon perioda sjaja i veličine neizbežno pretvarali u ruševine, u istinsku, a ne samo književnu dekadenciju, koji su pre ili kasnije postajali plen Rimljana, antičkih Prusa.

Videti živu prošlost, koja se ne svodi na istoriozofske formule, na suve konstatacije iz udžbenika istorije. Videti gradove i kraljevine, ali i ljude, pre svega ljude, davne hrišćane s njihovom već oslabljenom verom, s obzirom na to da se pomešala s helenističkim skepticizmom, i poslednje pagane, koji smatraše sebe rafiniranijim od hrišćana, videti stare aristokrate i mlade pesnike, uglađene dvorjane i neotesane vojnike, opisati lukave konformiste, koji su preživeli samo zahvaljujući mimikriji i sitnim prevarama. Međutim, čak ni te simpatične prevejance Kavafi ne osuđuje, nad njegovim delom uzdiže se oreol oprosta, ne obavezno hrišćanskog.

Videti cara Julijana Apostatu, koji je mrzeo hrišćane i priželjkivao povratak antičkih bogova, međutim – kako nije poznavao, a nije ni mogao da poznaje Hegela – nije znao da nema povratka prevaziđenom, tako da je postao predmet podsmeha Grka, sofistčkih stanovnika Antiohije, koji više ništa ne uzimaše za ozbiljno; da vidi istog Julijana, koji je poginuo na samom početku svoje vladavine u neuspelom pohodu protiv Persijanaca, ostavivši za sobom samo sećanje, traku u debeloj knjizi grčke i rimske istorije – junak svih onih koji su se skeptično odnosili prema hrišćanstvu. Sići u taj životvorni bunar i videti Grke iz helenističke epohe, jer su ga oni najviše interesovali, jer su oni više od Atinjana zlatnog veka bili njegovi junaci, i opisati kako su lepo gubili. Kavafi je u priličnoj meri pesnik neuspeha, ali elegantnih, dostojanstvenih, gotovo slavni neuspeha, poraza naznačenih stičkom ravnodušnošću i estetskim čarima, pesnik gubitnika, ali ne gubitnika zahvaljujući vlastitoj krivici, već potučenih, koji su bili suptilniji od osvajača, mudriji, koji su govorili ar-

hijezikom, grčkim jezikom, koji je nakon ekspedicije Aleksandra Velikog postao sveopšti jezik – *koine*. On je pesnik poraza, izmaka, ali ne lamenta, jer je izbegavao tužbalice. U tome je izražena lukavost, grčka lukavost, koja nam je poznata još iz *Odiseje*. Zameniti poraz trijumfom nije mala stvar.

On je pesnik gubitnika, ali dominira nad pobednicima – kao što se zbiva u jednoj od najznačajnijih Kavafijevih pesama, „Bog napušta Antonija“ (mada, tu nije reč o Grku, već o Rimljaninu). Grci, potučeni u bici, pobeđivali su na drugom polju – jer su obrazovani Rimljani često pisali na grčkom, Marko Aurelije napisao je svoja besmrtna razmišljanja naslovljena *Samome sebi* na Herodotovom jeziku. Grci su izgubili, uništio ih je bratoubilački Peloponeski rat, njihovi gradovi izgubili su svaki politički značaj, njihove ulice obrasle su travom, hramovi opusteli, postali su vazali Rima, mada su sinovi bogatih rimskih porodica odlazili na obavezno školovanje u Atinu kako ne bi bili smatrani varvarima.

Kavafijeva poezija je velika himna u čast civilizacije, napisana u čast tog nesvakidašnjeg dara, dara jezika, mašte, metafore, inteligencije, ironije i saosećanja, dara koji ne uništava smrt i poraze, već im pridaje dostojanstvo – i trajnost čovekove egzistencije, ako je ispri-povedana, ako nađe svog Homera ili Pindara. Ili, Kavafija.

Pobeđeni obično smatraju da moralno i kulturno dominiraju nad pobednicima, da su bolji od njih. Mi ljudi ne umemo da gubimo, nemamo to u genima, jednostavno ne umemo da prihvatimo poraz, da ga prihvatimo, imenujemo i prebolimo, već ga samo pripisujemo smutnji, zaverama i podlosti onih koji su nas pobedili. S tim što sebi pripisujemo moralnu, filozofsku, religijsku pobedu – u svakom slučaju neviđenu. Tom fenomenu posvetio je ve-oma originalnu knjigu nemački istoričar Wolfgang Šivelbuš (*Die Kultur der Niederlage* ili u engleskom prevodu *The Culture of Defeat*). Sadrži tri poglavlja: o porazu američkog Juga u građanskom ratu sa Severom, o porazu Francuske u ratu s Prusima 1870. godine i, najduže, o kapitulaciji Vilhelminove Nemačke u Prvom svetskom ratu. To je savršen rad koji pokazuje koliko je psihologija pobedeđenih društava inventivna, kako ona, uopšte, gledaju s visine na pobednike, kako uspevaju da dokažu da su doista zaslužila pobedu. Jedino nedostaje poglavlje o našoj zemlji, o okupiranoj Poljskoj, koja je kroz ličnosti svojih pesnika i mislilaca, kao i običnijih ličnosti svojih građana takođe omalovažavala osvajače i sebi pripisivala izuzetne metafizičke zasluge, misije i zadatke, zaključno s mesijanizmom.

Neko će reći da je Kavafi ipak živeo u vreme preporođene, nezavisne Grčke! To je istina, međutim to je bila slaba država, mučena bedom, korupcijom, slabošću administracije i vojnim porazom: u ratu s Turskom 1897. godine i u tragičnom ratu, takođe s Turskom, ne više otomanskom, u periodu 1919–1922, koji je okončan porazom grčke strane i pogromima Grka – stanovnika Male Azije – i na kraju njihovim preseljavanjem u kontinentalnu Grčku (etničkim čišćenjem). Preporođena Grčka bila je samo senka nekadašnje Helade. Kavafi je u svojoj Aleksandriji – koja je tada bila deo Egipta, inače tada pod kontrolom Britanaca – posmatrao izdalje tragične događaje u Maloj Aziji, izdalje, ali i s očajanjem.

Osim toga – i to je važnije – Kavafi nije posmatrao dugu istoriju Grka preko školskih udžbenika, ni preko gledišta grčke vlade, već je ocenjivao na osnovu vlastitog života, vla-

stitog poraza, vlastite melanholije. Melanholija je uvek privatna, mada može biti i dobro merilo stvari.

Odavno sam se pitao kako to da se u Kavafijevom delu, koje maksimum svoje izvanredne poetske energije posvećuje svojevrsnom ulepšavanju – i privatizovanju – laganog propadanja Grčke, ne nalazi nijedna pesma, doslovno nijedna (osim ako nešto nisam opazio), koja bi se nadovezivala na skoro četiristogodišnju okupaciju, kako od strane Otomana, tako i Turaka, kako kontinentalne Grčke, tako i helenskih ostrva. Gotovo četristo godina, računajući od pada Konstantinopolja i vizantijskog carstva (kome je Kavafi posvetio veliku pažnju), Grčka, sjajna Periklova i Platonova zemlja, svedena je na ulogu zapuštene, bedne turske provincije, odsečene od Evrope i njenog genija, njenih otkrića i pronalazaka, nema i nemoćna provincija. Atina se pod turskom okupacijom pretvorila u mali, prljavi gradić, dok su se fragmenti frizova Partenona valjali u blatu (jedan njihov deo spasao je lord Eldžin). Čini se da je poniženje tokom ta četiri stoleća bilo veoma duboko, veoma bolno, da je moglo za Kavafija postati pesnički materijal. Elegancija njegovog pera nije mogla da se uprlja tako vulgarnom temom. Drugačije stvar stoji s Rimljanima, koji su znatno ranije osvajali helenističke gradove i kraljevine – na kraju krajeva, Rimljani su bili obrazovani ljudi, poznavaoći grčke tradicije.

Štaviše, i to je istinska tajna, Grčka, koja je pokazala nama, unucima zapadne tradicije, šta mogu biti poezija i filozofija, koja ih je za nas stvorila i definisala, pod turskom okupacijom takoreći potpuno je umukla. Praktično gledano, grčka književnost tada se našla u stanju duboke uspavanosti, iz koje se probudila tek u trenutku kada je zemlja povratila slobodu u prvoj polovini XIX veka (zanimljivo je da je u Poljskoj, zemlji sa znatno mlađom kulturom, bilo drugačije, gubitak nezavisnosti doveo je do procvata poezije i mašte).

Međutim, u novoj, vaskrsloj Grčkoj, postojali su ozbiljni problemi: dugotrajna ćutnja visoke književnosti dovela je do toga da se nije znalo kojim jezikom treba da pišu novogrčki pesnici i pisci, a takođe i novinari. Mogli su da biraju ili stari, hijeratski, liturgijski i akademski grčki, definisan kao „čist“ (*καθαρεύουσα*), ili govorni, živ, demotički jezik, čija gramatika se tokom svih onih vekova pojednostavila, koji je usvojio mnoge turske reči – što je za puriste bilo nedopustivo, skandalozno. Međutim, to je bila činjenica. Spor među pobornicima obeju opcija trajao je skoro sto godina i u Kavafijevo vreme bio je još uvek intenzivan (kompromisno rešenje predstavljala je sinteza oba ta jezika, u različitim razmerama – upražnjavao ju je i naš pisac).

Pa ipak, vratimo se osnovnoj stvari, pitanju temeljnih misaonih pravaca Kavafijevog stvaralaštva, pitanju rekonstrukcije davnašnjeg sveta. Povratiti prošlost – da, to je plemenit cilj, ali i malčice zastrašujući, jer prošlost nas može progutati, kao močvara. Jer se i od prošlosti treba osloboditi. Mentalne operacije, koje se odnose na velike planinske lance prošlosti, angažuju celokupno naše biće i postavljaju nas pred dilemu – ko smo, da li smo slobodni ili je naš život pre dve hiljade godina zauvek determinisan i napisan. Drugačije stoji stvar s istoričarem, koji proučava davnašnju epohu: što je bolje upozna, inteligentnije će izvesti misaona skraćivanja, bez kojih nema istorije kao humanističke discipline, zahvaljujući čemu će biti slobodniji kao čovek (mada i on može za to da plati određenu cenu). Me-

đutim, poezija ne samo što istražuje, već kao univerzitetska istorija saznaje, takođe predlaže određen performans, radnju, izvesni „ples“ i tim plesom predlaže piscu i čitaocu modele života. Pri čemu se pesnikov „performans“ uobličuje u stih, zbog čega će pesnici, ako ih upitate o čemu sanjaju, reći – o pisanju sledeće pesme, o obnovi uzora.

Zadatak koga se poduhvatio pesnik iz Aleksandrije bio je unutrašnje nesaglasan. Možemo da mislimo da su pesme homoseksualne prirode u tonu potpuno drugačije, da upravo zahvaljujući tome treba da služe oslobađanju od težine masivne istorije. Međutim – po mišljenju pisca ovih redova – homoseksualne pesme su umetnički znatno slabije, često su otvoreno sentimentalne u meri koja ne odgovara pesničkom rangu njihovog autora. Prema tome, da li su mogle da obave svoju funkciju? A možda je upravo njihova naivnost trebalo da služi „podmlađivanju“ i pisca i čitaoca? Ili je pak oslobađanje, napuštanje fascinantne tamnice istorije služilo nečim drugom, ne erotici, već da su istorijske pesme predstavljale solidnu osnovu Kavafijevog dela, jer su u njima prisutni brojni elementi diverzijske ironije, diverzijski znaci pitanja, premeštanje značenja. Opredelio bih se za potonje. Mada su, možda, tu bitniji oni trenuci lirizma koje sam ranije pominjao. Jer oni su, premda ih je teško definisati, najstarije oružje pesnika; Kavafi u istorijskim pesmama podseća na nekog ko se s istorijom igra dame. Tako dobro ju je upoznao da je mogao da rizikuje pokrete pred kojima bi se povukli profesionalni istoričari, sputani akademskim propisima. On je slobodan. Ne može da promeni tok istorije, ne može da prizna Grcima pobjedu, međutim pobjednicima može da pokvari osećanje trijumfa.

Kavafi je uglavnom pisao o porazu, mada je kao pesnik odneo veličanstvenu pobjedu – dobro dokumentovana istorija laganog rasta njegove pesničke slave, čiji su glasnici u početku bili britanski pisci i pesnici, a takođe i Margerit Jursenar, apsolutno je fascinantna. Takođe i neizmerno blagotvorni.

Ono što je veliko, vredno, ne može da propadne, zbog želje za iskazivanjem (teško je pozvati se na kontraprimere, o kojima ništa ne znamo). Jer, kad je Kavafi 1933. godine umirao, za njega je znala samo šačica prijatelja iz Aleksandrije i Atine. Ne znamo da li ga je poslednjih dana pratila gorčina. Diskretni pesnik nije brinuo o slavi. Na diskreciju mora da ga je navodio i homoseksualni karakter mnogih njegovih pesama. To što je njegovo stvaralaštvo univerzalno dostupno na najrazličitijim jezicima mora da raduje srca ljubitelja pesničkog umeća.

Pri čemu nije samo delo, niti su samo pesme dočekale opšte priznanje već se i ličnost pesnika uklopila u kolektivnu maštu. Kavafijeva usamljenost, njegove noćne šetnje ulicama Aleksandrije, njegova ravnodušnost prema pesničkoj slavi, istrajan, veoma strpljiv rad na pesmama, ustanovljenje kanona dela prihvaćenog od strane pisca, konačno – smrt, koja je usledila tačno na sedamdeseti rođendan, kao da ju je isplanirao perfekcionista, esteta – sve to se uklapa u legendu neobičnog stvaraoca i uvećava mit njegovog grada, tajanstvene Aleksandrije. (Ne zaboravljam ni to da je Kavafi postao najpravosnažniji zaštitnik pisaca homoseksualne orijentacije.)

Mnogi hodočaste u Aleksandriju samo zato da vide pesnikovu kuću u Lersjušovoj ulici. Mada, doživljavaju izvesno razočarenje, kao i uvek u takvom slučaju. Ono što susrećemo u

poeziji, u mašti i što spada u elemente mita, ne nalazi potvrdu u empirijskoj stvarnosti, u četvoromilionskom, banalnom savremenom egipatskom gradu.

Međutim, ipak nam ostaju sve brojnija izdanja Kavafijevih pesama na raznim jezicima. Ima i diskusija na temu kvaliteta i vernosti tih prevoda, mada je i pored toga očigledno da je Kavafi pesnik čiji se glas ne gubi u prevodu. Ni debate o tome nisu najvažnije. Jedno je naše pamćenje pesama, čak i najpreciznije, a sasvim drugo utisak koji ostavljaju u nama, kada im se vraćamo. Kada su pred nama. Uvek u njima nalazimo nešto iznenađujuće, uvek nas iznova ushićuje neobična povezanost inteligencije i lirizma.

Jedan od prvih prevodilaca Kavafija na poljski jezik bio je Zigmunt Kubjak. Kasnije su se pojavili izvrsni prevodi Ireneuša Kanje i Jaceka Hajduka. Međutim, neka ovo izlaganje završi prevod¹ ranije pomenute pesme „Bog napušta Antonija“:

*Kad se iznenada, u ponoć, začuje
kako prolazi nevidljiva povorka
sa sjajnom muzikom i glasnom pesmom –
svoju sudbu što te izdala, svoja dela
što nisu uspela, svoje životne planove
što su svi omanuli – nemoj beskorisno oplakivati.
Kao da si spreman godinama, kao junak,
uputi joj pozdrav, Aleksandriji koja odlazi.
A povrh svega, nemoj se zavaravati, ne reci kako je
to bio san, kako te je sluh prevario:
nemoj se spuštati na tako zaludne nade.
Kao da si spreman godinama, kao junak,
kao što tebi odgovara što si bio zaslužan takvog jednog grada,
odlučno priđi prozoru
i slušaj s uzbuđenjem, ali ne
preklinjući i tužeći poput kukavice,
kao svoje poslednje zadovoljstvo slušaj zvuke,
sjajne instrumente tajnovite družbe,
i uputi joj pozdrav, toj Aleksandriji koju gubiš.*

*(S poljskog prevela **Biserka Rajčić**)*

---

¹ S obzirom na prevod teksta s poljskog, koristim prevod pesme Ksenije Maricki Gađanski. (Prim. prev.)